

ศึกษา และเกือกรุ่นในการศึกษา

ข้อปรารถนา: พระได้นำข้อเขียนผ่านทางอินเทอร์เน็ตมาให้ดู เรียกเป็น **ประกาศณรังค์ย** มีสาระสำคัญ คือกล่าวอย่างรุนแรง ต่อผู้เขียนเรื่อง “พระไตรปิฎกอยู่นี้: อยู่ที่ชวนกันไม่ประมาทในการศึกษา”

ผู้เขียนยังพูดได้เพียงเล็กน้อย ก็ได้บอกท่านที่นำมาว่า ควรเห็นใจท่านที่เขียนประกาศผ่านทางอินเทอร์เน็ตนั้น และเป็นเรื่องที่ค่อยๆ เข้าใจกันไป

ขยายความเข้าใจ: ที่ได้พูดว่าควรเห็นใจ คือควรเห็นใจท่านที่เขียนกล่าวอย่างรุนแรงนั้น เพราะเมื่อท่านเห็นว่าจะเป็นภาระกระทบกระเทือนต่อบุคคลที่ท่านเคารพมาก ท่านก็อาจจะไม่สบายใจ และในความเข้าใจของท่านนั้น ท่านก็มีสิทธิที่จะระแวงหรือตั้งข้อสงสัยต่อเจตนาของผู้เขียน แต่ต่อไปเมื่อท่านมองเห็นชัดเจนว่าเราไม่มีเจตนาร้ายหรือคิดในทางเสียหายอะไร ท่านก็จะสบายใจ

ที่จริง พระองค์ท่าน ซึ่งท่านที่เขียนผ่านทางอินเทอร์เน็ตเคารพนั้น เราก็เคารพเช่นเดียวกัน และยังเมื่อท่านทางอินเทอร์เน็ตยกเรื่องขึ้นมา ก็ยิ่งย้ำความเคารพให้หนักแน่นยิ่งขึ้น เคารพอย่างไร คือผู้เขียนนี้ได้เคารพพระองค์ท่านตลอดมา จำแนงถึงความมีพระทัยกว้าง ทรงหนักในเหตุผล ไม่ต้องกล่าวถึงงานอื่นอันมากมายมหาศาล ซึ่งได้ทรงไว้ ที่เราทั้งหลายได้รับประโยชน์และได้อาศัย

แท้จริงแล้ว แม้ในข้อเขียนเรื่อง “พระไตรปิฎกอยู่นี้: ...” นั้น ก็ไม่ได้มีการพาดพิงถึงพระองค์ท่านแต่ประการใด เวลานั้น กำลังพูดกันถึงเรื่องการอ้างพระไตรปิฎก ฉบับแปลภาษาไทย ก็มุ่งไปที่จะบอกจะเตือนกันไว้เพื่อจะได้ไม่ลืมหลักว่า ให้ถือพระไตรปิฎกบาลีเป็นมาตรฐาน เป็นที่อ้างอิงขั้นยุติได้

พระไตรปิฎกแปลภาษาไทย

เป็นการดีที่ท่านทางอินเทอร์เน็ตเขียนประกาศนี้ขึ้นมา เพราะเป็นโอกาสให้ได้สร้างเสริมความรู้ความเข้าใจให้เพิ่มพูนและให้ชัดเจนยิ่งขึ้น อย่างที่กล่าวแล้ว ที่ได้เขียนไปนั้น มุ่งที่จะให้ผู้ศึกษาไปให้ถึงพระไตรปิฎกบาลี ก็เน้นที่หลักของเรื่องนั้น ก็เลยไม่ได้พูดถึงประโยชน์และความสำคัญของพระไตรปิฎกฉบับแปล เมื่อท่านทางอินเทอร์เน็ตเขียนประกาศนี้ กล่าวทำนองสงสัยว่าไปลบหลู่ท่านผู้แปลพระไตรปิฎกเป็นภาษาไทย ก็เลยเป็นโอกาสให้ได้พูดด้านนี้บ้าง

พระไตรปิฎกฉบับแปลนั้น ไม่ว่าจะฉบับแปลเป็นภาษาไทยใด แน่หนอนว่ามีประโยชน์มากทั้งนั้น โดยเฉพาะฉบับแปลภาษาไทยนี้ ก็ชัุดอยู่ในตัวตั้งแต่ต้นแล้ว คือ การที่เราใช้ ก็เพราะเห็นคุณค่า หรือว่า เพราะเห็นคุณค่า จึงได้ใช้

พระไตรปิฎกฉบับแปลภาษาไทยนี้ มีประโยชน์มากมายใหญ่หลวง ที่เป็นข้อแรกก็คือ ช่วยให้พุทธบริษัทส่วนใหญ่ และคนทั่วไป ซึ่งไม่รู้ภาษาบาลี มีโอกาสเข้าถึงพระไตรปิฎก ได้เรียนรู้ ได้ศึกษาพระธรรมวินัย ไม่เฉพาะผู้ไม่รู้ภาษาบาลีเท่านั้น แม้ถึงผู้รู้เข้าใจภาษาบาลี ก็ได้อาศัยใช้ประโยชน์ ตั้งแต่ถือเป็นทีปรีक्षा และในที่ต่างๆ ไป ก็ไม่ต้องมายกลำบากหรือใช้เวลาแปลแล้วเขียน หรือพิมพ์ขึ้นใหม่ ก็นำไปใช้ได้ทันที หรือตรวจสอบเพียงเล็กน้อย

ย้อนไปกล่าวถึงท่านผู้ทำงานแปล ซึ่งมีพระเถรานุเถระเป็นหลัก บางฉบับก็มีโยมคฤหัสถ์ที่เป็นปราชญ์ เป็นราชบัณฑิต เป็นผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญ ร่วมงานด้วย หลายท่านเอาจริงเอาจังมาก ได้ทำงานด้วยความเพียรพยายาม หนักและเหน็ดเหนื่อยไม่น้อย กว่าจะงานจะเสร็จออกมา จึงเป็นผู้มีพระคุณอย่างสูงแก่พวกเรา ที่ได้ใช้ประโยชน์ ได้อาศัยเป็นทีปรีक्षा และได้ใช้เล่าเรียนศึกษาดังที่กล่าวมา

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้จะมีคุณค่าเป็นประโยชน์จนยากที่จะพรรณนา ทุกท่านผู้ทำงานแปลที่ทำประโยชน์ดังว่านั่นเอง ก็ตระหนักอยู่ตลอดเวลาว่า ในที่สุดก็คือให้ถือพระไตรปิฎกบาลี อันเป็นต้นทางที่มาของฉบับแปลนั้น เป็นหลักเป็นมาตรฐาน แม้ท่านที่ทำงานแปลพระไตรปิฎกนั่นเอง ทุกท่านไม่ว่าพระมหาเถระ หรือโยมคฤหัสถ์ ก็รู้อยู่แก่ใจว่า ท่านทำงานแปลนี้ ให้ผลงานของท่านเป็นเครื่องช่วยในการศึกษาพระไตรปิฎกบาลี หรือเป็นสื่อเพื่อการเข้าถึงพระไตรปิฎกบาลีนั่น

เป็นความจริงที่รู้กันอยู่เป็นธรรมดา ตั้งแต่จะเริ่มการแปลพระไตรปิฎกให้ครบทั้งชุดแต่ละชุดๆ นั้นแล้วว่า เป็นงานใหญ่และยากมาก ต้องระดมกำลังทำให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ แต่กระนั้นก็ต้องยอมรับว่า ไม่อาจทำให้สมบูรณ์พร้อมบริบูรณ์ได้ในคราวเดียว ถ้าจะทำให้สมบูรณ์อย่างแน่นอนก่อนให้ออกมา ก็ไม่รู้ว่าจะต้องรอไปจนถึงเมื่อไรจะได้ใช้ ท่านผู้รับผิดชอบก็ต้องใช้หลักว่าทำให้ดีให้บริบูรณ์เท่าที่จะทำได้ แล้วก็ให้ออกไปเท่าที่ทำได้ที่สุดแล้วนั้น

เมื่อทำงานเสร็จในขั้นนี้ และพิมพ์ออกมาแล้ว ท่านที่ตั้งใจจริงจั่ง ย่อมหวังว่าจะได้มีโอกาสแก้ไขต่อๆ ไป ถ้ามีกำลัง ท่านอาจจะตั้งคณะผู้ตรวจตามหลังงาน แต่นี่ก็เป็นงานใหญ่และยาก เช่นต้องใช้นุญอีกมาก แต่ให้เสร็จออกมาครั้งแรกนั้น บางทีก็แทบแสนเข็ญ

ผู้ทำ และผู้ใช้ ช่วยกันแบกตำราไปหาความสมบูรณ์

ที่นี้ก็มาถึงหลักทั่วไปอีก เช่นเดียวกับหนังสือหลักและหนังสืออ้างอิงใหญ่ๆ ทั้งหลาย ถึงจะทำโดยระมัดระวังเท่าไร ก็ยังมีผิดพลาดมีพร่องจนได้ แม้ว่าจะไม่มาก อย่างสารานุกรมชุดใหญ่ๆ ของฝรั่งที่จะส่งเสริมความเจริญทางวิชาการ แต่ทำเป็นธุรกิจด้วย ขนาดมีทุนมหาศาล จ้างคนได้พร้อมทุกด้าน ก็ยังมีผิดพลาดหลุดหลุดมา ไม่เฉพาะคำสะกดผิดเท่านั้น ที่ผิดความหรือผิดในเนื้อหาสาระก็มี ที่กล่าวนี้เพื่อให้เห็นว่า เมื่องานตรวจสอบสืบต่อ เป็นเรื่องที่ทำไต่ยาก จะทำอย่างไร ก็ตอบได้เลยว่า ผู้อ่านหรือผู้ใช้หนังสือเหล่านั้นแหละ เป็นผู้ช่วยงานนี้ได้ดียิ่ง

นักหนังสือ หรือผู้ทำงานหนังสือ ตามปกติ พอมีคนอ่านหรือใช้หนังสือ ก็คือได้มิตร ยิ่งถ้ามีผู้อ่านผู้ศึกษาที่สนใจเอาใจใส่จริงจัง พบที่ผิดแล้วมีน้ำใจช่วยบอกแจ้ง ก็คือได้ลาภ เหมือนกับว่าได้ผู้อ่านผู้ใช้หนังสือ นั้น เป็นคนทำงานให้ (โดยไม่ต้องจ้างไม่ต้องจ่ายเงิน ถือได้ว่าทำงานบุญกุศล) อย่างน้อย ถ้ามองขำๆ ก็ราวกับจะเป็นพนักงานอ่านปริ๊ฟหรือพิสูจน์อักษรให้ เป็นผู้ที่ช่วยย้ให้หนังสือสมบูรณ์ เป็นไปได้ว่า บางทีอาจจะมิผู้จ้องจับหาที่ผิดด้วยจิตเพ่งโทษ แต่ถึงอย่างนั้น การจับผิด ก็คือการช่วยทำประโยชน์แก่งานไปเองโดยเขาอาจจะไม่รู้ตัว

ผู้เขียนนี่เองก็เป็นตัวอย่างได้ เมื่อทำ พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ ขึ้นมา มีผู้ใช้หนังสือ เป็นพระบ้าง เป็นโยมก็หลายท่าน สนใจจริงจัง อ่านตลอดเล่ม พบที่ไหนผิดพลาดเผลอพร่อง ก็มีน้ำใจแจ้งมา บางท่านทำเป็นบัญชีมา ที่แจ้งมานั้นซ้ำกันก็มาก แต่รวมแล้วก็คือเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ถ้าจะอ่านเองตลอด ก็หาโอกาสยาก และผู้ที่เขียนเองนั้น เวลาตรวจ มีบ่อยที่อ่านคำผิดให้กลายเป็นถูก คือแทนที่จะอ่านคำในหนังสือ กลับอ่านคำถูกต้องหรือคำจริงที่อยู่ในใจ เลยอ่านคำผิดเป็นคำถูกไป

ไม่เฉพาะคำสะกดผิด-ถูกเท่านั้น แม่นเนื้อความก็มีได้ด้วย อย่างท่านหนึ่งทักถามมาว่า ดูอธิบายของคำว่า “โพธิ์, โพธิพฤกษ์” บอกว่า “ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ประเทศไทยได้พันธุ์ต้นมหาโพธิ์จากคยาโดยตรงครั้งแรก ได้ปลูกไว้ ณ วัดเบญจมบพิตรและวัดอัม্বางคณิมิตร” ที่ว่าวัดอัม্বางคณิมิตรนั้น คือวัดซึ่งอยู่ที่นั่นๆ ไซ้ใหม่ นี่ก็ทำให้รู้ตัวนึกขึ้นได้ว่า สำหรับวัดเบญจมบพิตร ถึงไม่บอกว่าอยู่ที่ไหน ก็ไม่เป็นไร เพราะรู้จักกันทั่วไป แต่สำหรับวัดอัม্বางคณิมิตร ควรบอกด้วยว่าอยู่ที่ไหนไม่ให้ผู้อ่านงง นี่ก็คือช่วยงานหนังสือ เมื่อพิมพ์ครั้งต่อไป พอมีโอกาส ก็จะได้เขียนเติมให้ชัดว่า “...และวัดอัม্বางคณิมิตร อ.เกาะสีชัง”

สำหรับพระไตรปิฎกแปลนั้น มีข้อที่ผู้อ่าน ผู้ใช้ ผู้ศึกษา จะช่วยได้ในทำนองนี้ มากมายอย่างยิ่ง บางที ถ้าท่านผู้ดูแลรับผิดชอบพระไตรปิฎกแปลภาษาไทย มีกำลัง ท่านอาจจะตั้งคณะอะไรทำนองโต๊ะรับแจ้งเรื่องที่เป็นความเกื้อกูลนี้ขึ้นก็ได้ เมื่อได้รับแจ้งแล้ว ไม่ใช่หมายความว่าท่านจะต้องถือตาม แต่เป็นข้อสังเกตที่ท่านจะได้จับจุดและพิจารณาตามหลักตามควรต่อไป

เวลานี้ ถือได้ว่า พระไตรปิฎกแปลภาษาไทย มี ๔ ชุด เริ่มแต่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับอนุสรณ์งานฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษ (พ.ศ. ๒๕๐๐) ที่กรมการศาสนารับผิดชอบดูแลต่อมา และเรียกว่าเป็นฉบับหลวง ต่อมาก็มี พระไตรปิฎก และอรรถกถาแปล ของมหาเมฏฐราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๒๕ (ตรวจชำระใหม่ พ.ศ. ๒๕๔๖) พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๕ (พิมพ์เสร็จ พ.ศ. ๒๕๓๙) และได้ข่าวว่า ชุดที่ ๔ ก็ออกมาแล้ว คือ พระไตรปิฎก ฉบับเฉลิมพระเกียรติฯ พ.ศ. ๒๕๔๙ ซึ่งใช้ พระไตรปิฎก ฉบับสังคายนา พ.ศ. ๒๕๓๐ เป็นต้นฉบับ (ในที่นี้ จึงนับฉบับ พ.ศ. ๒๕๔๙ และฉบับ พ.ศ. ๒๕๓๐ รวมเป็นฉบับเดียวกัน)

พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับเฉลิมพระเกียรติฯ นั้น มีพระไตรปิฎกบาลีเป็นหลัก ออกมาเป็นคู่กันด้วย เวลานี้ จึงมีพระไตรปิฎกบาลีอักษรไทย ๓ ชุด คือ พระไตรปิฎกบาลี ฉบับสยามรัฐ (สยามรัฐสุดส เตปิฎก) พระไตรปิฎกบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มหาจุฬาเตปิฎก - ธนุสสรณีย์ ๒๕๐๐ พุทธวศเส) และพระไตรปิฎกบาลี ฉบับเฉลิมพระเกียรติฯ (ทยยรฐสุดส เตปิฎก ๒๕๔๙ พุทธวศเส) (พระไตรปิฎกภาษาไทย ชุดที่ไม่มีฉบับภาษาบาลีเป็นคู่มา ก็แปลจากพระไตรปิฎกบาลี ฉบับสยามรัฐ)

สำหรับพระไตรปิฎกบาลีนั้น ถึงจะต่างฉบับ ก็ถือได้ว่าตรงเป็นอันเดียวกัน แตกต่างเพียงส่วน จุกจิกหยาบหยาบ แต่ดูเทียบกันยาก เพราะจัดรูปร่างและแบ่งแยกข้อต่างกัน บางที่นับเลขต่างกันไกล

การที่ทั้งที่พระไตรปิฎกแปลภาษาไทยฉบับแรก ก็มีเต็มชุดอยู่แล้ว ก็ยังมีการทำ พระไตรปิฎกแปลภาษาไทยฉบับต่อมา แล้วก็ต่อมาก็อีกนั้น เหตุผลอย่างหนึ่งก็คือ ท่านผู้ทำฉบับแปล ใหม่ พิจารณาเห็นว่าฉบับแปลที่มีอยู่ก่อนนั้นมีข้อบกพร่อง จึงจะทำฉบับที่เรียบร้อยบริบูรณ์ยิ่งขึ้น

ในบรรดาพระไตรปิฎกแปลภาษาไทยหลายชุดนั้น ฉบับของมหาหมากุฎราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๒๕ มีความพิเศษเพิ่มจากฉบับอื่นๆ คือ นอกจากแปลพระไตรปิฎกบาลีมาให้แล้ว ยังแปลอรรถกถาภาษาบาลีมาให้อีกด้วย ดังที่เรียกว่า พระไตรปิฎก และอรรถกถาแปล

นึกย้อนหลังไปนานนักแล้ว เมื่อท่านพระเถระผู้ริเริ่ม (ยังไม่ได้ขออนุญาตออกนาม) คิดทำงานนี้ขึ้น ผู้เขียนนึกยกย่องว่าท่านกล้าจะทำงานใหญ่ ซึ่งเป็นอุปการะแก่การศึกษาพระธรรมวินัย ช่วยให้มือเครื่องมือช่วยในการศึกษาพระไตรปิฎกเพิ่มขึ้นมาถึงขั้นครบถ้วนทีเดียว

แต่งงานใหญ่อย่างนี้ ย่อมเป็นธรรมดาว่า ลำพังท่านองค์เดียวก็ไม่ไหว ต้องระดมกำลังเท่าที่มีเท่าที่ทำได้ ตามความพร้อมที่จะอำนวย และก็อย่างที่ว่า ถ้าจะรอให้ได้งานที่สมบูรณ์แน่นอนจริงๆ ก็ไม่รู้ว่าจะต้องรอไปถึงเมื่อไร จะมีวันได้ใช้หรือไม่ ก็คงเข้าหลักที่ว่า ทำให้เสร็จอย่างดีที่สุดเท่าที่ทำได้ แล้วก็พิมพ์ออกมา นี่ก็คือความก้าวหน้าที่สำคัญ และประโยชน์ก็เกิดขึ้น แล้วงานแก้ไขปรับปรุง ซึ่งก็เป็นงานใหญ่อีก ก็ไม่ละเลย ดังที่ได้ทราบมาว่า พระไตรปิฎก และอรรถกถาแปล ของ มมร.นี้ ได้มีการตรวจชำระใหม่ ใน พ.ศ. ๒๕๔๖

เข้าใจกัน ก็ถึงความสบายใจ

เป็นอันว่า ในงานใหญ่ขนาดนี้ ตามสภาพที่เป็นอยู่ การช่วยบอกช่วยแจ้งกันอย่างนี้แหละ เหมือนกับเป็นการช่วยกันหรือร่วมกันทำกิจพระศาสนาและงานเพื่อประชาชน จะถือว่าจำเป็นก็ได้ ยิ่งผู้ทำงานเอาจริงเอาจังที่จะให้งานถึงความเรียบร้อยสมบูรณ์ ท่านก็ยิ่งพอใจรับบอกรับแจ้ง ไม่ต้องพูดถึงผู้ที่หวังจะเกื้อกูลแล้วบอกแจ้งให้ แม้แต่ถ้ามีใครทำด้วยมุ่งร้ายเพ่งโทษ เจ้าของงานและส่วนรวมก็เอาข้อเพ่งโทษนั้นไปใช้ประโยชน์ได้อยู่ดี

ว่าถึงกรณีนี้ ที่ผู้เขียนนี้เองพูดเรื่องคำแปลที่มีความผิดพลาด หรือปลั้งเปลอ ในพระไตรปิฎก แปลภาษาไทย โดยมุ่งให้พุทธบริษัทจับหลักให้ได้ว่า ให้ถือพระไตรปิฎกบาลีเป็นหลัก และถือพระไตรปิฎกแปลภาษาไทย เป็นที่ปรึกษาหรือเป็นเครื่องประกอบในการศึกษา เป็นสื่อเพื่อให้เข้าถึงพระไตรปิฎกตัวจริง คือพระไตรปิฎกบาลี มิใช่เป็นที่ยุติ ถ้าผู้เขียนพูดเรื่องนี้โดยมุ่งจะเพ่งโทษ จะกล่าวร้าย หรือจะลบหลู่ บางท่านก็อาจจะย้อนเอาได้ว่า อ้าว ก็เห็นท่านมีชื่อเป็นที่ปรึกษาในพระไตรปิฎกแปลภาษาไทยชุด...นั้นด้วยนี่ แล้วทำไมปล่อยออกมาละ ผู้เขียนก็เลยจะไม่พันความรับผิดชอบ ถ้ามีว่าจับหาตัวคนกันอยู่ ก็ไม่ไปไหน เรามามุ่งกันที่ความดีงามของส่วนรวม ให้ประโยชน์ที่พึงมุ่งหมายของพระศาสนาและพุทธบริษัทตลอดทั้งมวลประชาชนสำเร็จเป็นที่หมาย ถือว่ามาร่วมกันช่วยกันทำกิจกรรมนี้เพื่อส่วนรวม

ท่านทางอินเทอร์เน็ตบางที่อาจจะไม่หายเคลือบแคลง ในส่วนที่ผู้เขียนนี้บอกว่า ตอนที่เขียนเรื่องคำแปลของ “สาธกมัท” นั้น นึกถึงแต่เรื่องของพระไตรปิฎกฉบับแปล ไม่ได้นึกถึงวินัยมุข ท่านทางอินเทอร์เน็ตก็อาจจะว่า ทำไมจึงไม่นึก ในเมื่อเป็นหนังสือเรียนตั้งแต่ชั้นประถมขึ้นตรี เรื่องนี้ ถ้าจะอธิบาย ก็จะยืดยาวไปกันใหญ่ ขอให้มองที่ตัวเรื่องนั่นเองอีกครั้ง ก็คงจะเข้าใจได้ง่าย

อย่างที่ได้อธิบายบอกไว้แล้ว ความบาลีที่ว่า “สาธกมัท ภาเนต ทิยทุตฺตสิทฺถาปทสตัด” พระไตรปิฎกแปล ฉบับที่แปลว่า “สิกขาบท ๑๕๐ ถ้วนนี้” ก็คือ ฉบับอนุสรณ์งานฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษ และฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย แต่ฉบับของมหามกุฏราชวิทยาลัย แปลบาลีตรงที่มาในพระสูตรนั่นเองว่า “สิกขาบทที่ล้ำคัญ ๑๕๐ นี้” และแปลบาลีนั้นที่ท่านยกไปอ้างในอรรถกถาแห่งมหาหัตถิปโตปมสูตร ว่า “๑๕๐ สิกขาบทที่ล้ำเลิศประโยชน์นี้”

หลายคนจะแปลกใจว่า ในฉบับของมหามกุฏราชวิทยาลัยนั้น ท่านที่แปลนั้นว่าอยู่ใกล้ชิดอย่างยิ่ง ทำไมไม่แปลว่า “ถ้วนนี้” กลับหันไปแปลเสียอย่างอื่น กลายเป็นว่า ฉบับหลวงที่กรมการศาสนา รักษา และฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเสียอีก ที่แปลตรงตามวินัยมุข

กรณีนี้ก็คงไม่ได้มีเรื่องราวซับซ้อนอะไร คือก็เป็นไปอย่างซื่อๆ นี้เอง การที่ฉบับอนุสรณ์งานฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษ แปลอย่างวินัยมุข ก็น่าจะเป็นด้วยว่า ในยุคสมัยกาลเวลานั้น วงการหนังสือหรือตำรับตำรายังอยู่ในวงที่คั่นท้าวๆ กัน ยังไม่ขยายกว้างนัก (คิดว่า) พระเถระรุ่นนั้นยังจำความในวินัยมุขได้แบบคั่นใจ ก็แปลไปเหมือนอย่างนั้น ส่วนฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่แปลว่า “ถ้วนนี้” ขอเดาว่า (ถ้าเดาผิด ก็ขออภัย หรือช่วยบอกให้ด้วย) ก็คงไม่ได้นึกถึงวินัยมุข แต่เห็นว่าไม่มีอะไรสงสัย ก็ถือตามฉบับหลวงที่กรมการศาสนา รักษา และเพราะได้ตรวจดูอรรถกถาด้วย ก็ทำเชิงอรรถบอกความไว้

ส่วนในฉบับของมหามกุฏราชวิทยาลัย ที่ท่านผู้แปลใช้คำแปลอย่างอื่น ไม่เหมือนอย่างในวินัยมุขนั้น ก็คิดว่าเราสามารถมั่นใจแน่ใจได้โดยสมบูรณ์ว่า ท่านผู้แปลบาลีสองที่นั้น มีความเคารพใน

พระองค์ผู้ทรงรณาวินัยมุขอย่างเต็มเปี่ยม มองไม่เห็นว่ามีอะไรจะพึงสงสัยต่อท่านผู้แปลนั้นเลย แต่ที่ท่านแปลอย่างนั้น ก็คงเพราะว่า เวลานั้นใจนึกแต่เรื่องจะแปลพระไตรปิฎก ไม่ทันนึกถึงวินัยมุข ส่วนจะแปลผิดหรือแปลถูก ก็ว่าไปอีกเรื่องหนึ่ง แต่มิได้มีเจตนาอะไรในทางที่ไม่งามหรือเสียหาย ก็มองกันในแง่ของการทำงานพระศาสนา เจตนาที่มุ่งไปอย่างนั้น จึงควรเป็นที่สบายใจด้วยกัน

พุทธบริษัทเจริญงอกงามในบรรยากาศแห่งการศึกษา

งานใหญ่อย่างกิจการพระศาสนาต่าง ๆ นี้ โดยมากมิใช่เป็นงานที่จะจบหรือเสร็จสิ้นไปในคราวเดียวหรือในคนรุ่นเดียว แต่มักเป็นงานที่ต้องส่งต่อและช่วยกันสืบทอดสานเสริม โดยคนต่างรุ่นรับช่วงกันไป การใด คนเก่าทำได้เสร็จดีแล้ว คนใหม่ก็ใช้ประโยชน์และรักษาส่งต่อแก่คนรุ่นที่ตามมา งานใดหรือแง่มุมใดไหนยังทำค้างอยู่ หรือเป็นเรื่องที่ขึ้นต่อกาลสมัย คนรุ่นใหม่ก็สานเสริมสืบทอดกันไป

งานหลายอย่างเป็นเรื่องใหญ่มาก ท่านผู้เก่าได้ทำมาด้วยความเพียรพยายามและความมีน้ำใจ เกื้อกูลอย่างสูงแก่คนรุ่นหลัง แต่กาลละของท่านก็เป็นไปตามคติแห่งธรรมดา งานที่ยังไม่ลุลุที่หมาย ถ้าท่านยังอยู่ ก็คือเรื่องที่ท่านจะเพียรพยายามทำต่อไป งานอย่างนี้ สำหรับคนรุ่นหลัง การที่จะสืบสานย่อมเป็นทั้งงานและเป็นทั้งการศึกษา จึงจะสามารถนำพาภาวะได้ต่อไป

เฉพาะอย่างยิ่ง งานเพื่อสังคมหรืออารยธรรม จะเป็นคล้ายอย่างขบวนใหญ่ของคนเดินทางไกลที่ไปไม่รู้จบ ท่านที่นำทางพาขบวนมาสิ้นถึงไหน คนที่จะรับช่วงก็ศึกษาและรับช่วงนำพาต่อไป สิ่งที่ท่านผู้นำทางได้ทำไว้ ประโยชน์ที่ท่านได้บำเพ็ญ ก็เป็นอันได้ทำได้ดีบำเพ็ญแล้ว และก็ถือเป็นทุนเป็นปัจจัยเป็นกำลังที่ทำให้ผู้ที่รับช่วงสามารถเดินทางได้ต่อไป หมายความว่า การที่จะต่อไปข้างหน้าได้ ก็เพราะอาศัยสิ่งที่ท่านทำมาให้ และเพราะท่านได้พาเรามาขึ้นเอง

ผู้รับช่วงหรือสืบทอด เมื่อตระหนักชัดความนี้แล้ว ก็เร่งเดินทางต่อไปโดยมองไปข้างหน้า เพื่อให้ถึงจุดที่ท่านผู้พาเรามามุ่งที่จะไป มิใช่มาครวญถึงว่าท่านพาเรามาถึงนี้ ก็จากไปเสีย แล้วก็เข้ากอดต้นไม้ข้างทางลงนั่งมองแต่ทางที่ท่านได้พาผ่านมาแล้วสืบทอดไป

ในเรื่องการงานพระศาสนานั้น ก็ควรยกขึ้นมาพิจารณาดูกันให้ชัดว่า อันใดทรงวินิจฉัยแล้ว อันใดทรงสันนิษฐาน อันใดทรงฝากไว้ให้ช่วยกันศึกษาพิจารณาต่อไป

เมื่อได้อ่านประกาศของท่านผู้สื่อสารทางอินเทอร์เน็ตนั้น ผู้เขียนคิดถึงข้อควรคำนึง ๒ อย่าง คือ นอกจากการที่จะให้เข้าใจถึงความมุ่งหมายที่แท้จริงของผู้เขียนแล้ว ก็ปรารถนาจะให้ท่านผู้เกี่ยวข้องรับผิดชอบการส่วนรวม ไม่เพียงคาดหมาย แต่ได้คิดกันให้ชัดถึงวิธีการที่จะให้คนข้างหน้ามองเห็นคุณค่าของท่านผู้เก่า ที่ได้ทำคุณไว้ก่อน ซึ่งไม่อาจสำเร็จเพียงด้วยการเรียกร้อง แต่จะต้องทำให้เขาเกิดมีปัญญาที่จะมองเห็นคุณค่านั้น

อย่างที่กล่าวข้างต้น ผู้เขียนระลึกพิเศษในพระคุณของสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ พระองค์นั้น เป็นข้อที่เด่นในใจ คือ ความที่ทรงมีพระทัยกว้าง หนักในเหตุผล ยังจำแนกถึงข้อความในหนังสือ วินัยมุขมากหลายแห่ง ที่ทรงไว้ ดังเช่นว่า “ข้าพเจ้าฝากความข้อนี้ไว้ เพื่อพระวินัยธรพิจารณาต่อไป” ดังนี้บ้าง “ข้าพเจ้าขอฝากความเรื่องนี้ไว้เพื่อพระวินัยธรสอดส่องต่อไป” ดังนี้บ้าง “ข้อนี้พระวินัยธรพึง พิจารณาเถิด” ดังนี้บ้าง “พระวินัยธรจงดำริข้างหน้าเถิด” ดังนี้บ้าง “ขอฝากพระวินัยธรไว้พิจารณา และสันนิษฐานต่อไป” ดังนี้บ้าง “ขอฝากพระวินัยธรไว้วินิจฉัย” ดังนี้บ้าง

ที่ทรงไว้เช่นนี้ เป็นตัวอย่างแสดงถึงพระประสงค์ที่หนุนหรือโอบน้อมนำพุทธบริษัทมาในทาง การศึกษา เป็นข้อที่มุ่งหมายเพื่อความเจริญอกงามในการศึกษาทั้งสิ้น ถ้าพุทธบริษัทชนก้นในทาง ดำเนินอย่างนี้ ไม่ซ้าก็จะเกิดเป็นจิตใจที่ใฝ่ในการศึกษา จิตใจในทางการศึกษานี้ ขอเพียงให้เป็นการที่ จะศึกษาแท้ๆ จริงๆ เกิด จะไม่เป็นพิษเป็นภัยแก่ใครๆ เลย

ถ้าพุทธบริษัทชนก้นให้ศึกษา โดยตั้งใจใฝ่ศึกษาด้วยจิตใจที่อ่อนโยนและซื่อตรง ไม่นานเลย พุทธบริษัทก็จะอยู่ร่วมกันในบรรยากาศแห่งการศึกษา สมตามพระพุทโธวาทานุศาสน์ ที่สอนให้แต่ ละคนมีความตั้งใจใฝ่ศึกษา และทุกคนเกื้อกูลกันในการศึกษา

ด้วยจิตใจเช่นนี้ และในบรรยากาศอย่างนี้ ก็จะมีคามเปิดเผย เปิดใจ จริงใจ มีอะไรก็พูดกัน ได้ ไม่แบ่งแยกกัน ไม่อยู่กันด้วยความหวาดระแวง ไม่มีแม้แต่การสงวนท่าที แต่มีความพร้อมใจ ไม่ตรี เป็นอย่างพุทธพจน์ที่ตรัสอยู่เสมอว่า ภิกษุทั้งหลายมองดูกันด้วยปิยจักขุ มีสายตาแสดงความ รัก ไม่เป็นอย่างน้ำกับน้ำมัน แต่เป็นเหมือนน้ำกับน้ำมัน ที่กลมกลืนเข้ากันได้สนิทดี

เมื่อใดทำได้เช่นนี้ และถึงเวลาแล้วที่จะพึงทำเช่นนั้น แล้วเมื่อนั้น ก็จะเป็นความเจริญอก งามในพระธรรมวินัย พร้อมไปกับความเพิ่มพูนแห่งประโยชน์สุขของประชาชน

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต)

๑๖ สิงหาคม ๒๕๕๔